

۳۹۹۴

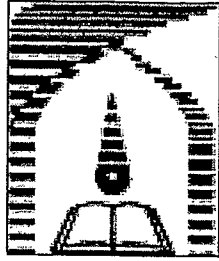
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجل
MKTsoft

۲۰۰۶

۱۱۵۴۹۱

۸۷/۱/۱۰ / ۸۵۹۷
۸۷/۱/۱۰

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد
علوم سیاسی

بررسی عوامل ظهور و پیامدهای جنبش مشروطیت در لرستان

علی مشهودی

استاد راهنما:

دکتر ابوالفضل شکوری

استاد مشاور:

مهندس میرحسین موسوی

کتابخانه اساتید دانشگاه تربیت مدرس

۱۳۸۸ / ۱۱ / ۱۸

مهر ۱۳۸۵

۱۱۵۴۹۱

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاستهای پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مصوب دانشگاه باشد.

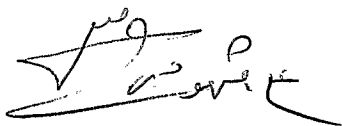
ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی می‌باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما نویسنده مسئول مقاله باشند. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود.

طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود. ۱۳۸۴/۶/۲۱

بسمه تعالی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیت های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:
(کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته است
که در سال در دانشکده دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب
آقای دکتر، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر و مشاوره سرکار
خانم/جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.)

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشجوی تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب علمی مسئولیت دانشجوی رشته علم ^{ساز} مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

۸ / ۱۱ / ۸۷

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم آقای ~~نیللی~~ ^{میسور} ~~در~~ ... تحت عنوان ... ~~پیر~~ ^{پیر} ~~ر~~ ^ر ~~بهری~~ ^{بهری} ~~م~~ ^م ~~عوامل~~ ^{عوامل} ~~ظهور~~ ^{ظهور} ~~و~~ ^و ~~بنا~~ ^{بنا} ~~مدر~~ ^{مدر} ~~حساب~~ ^{حساب} ~~جینیس~~ ^{جینیس} ~~مستقیم~~ ^{مستقیم} ~~و~~ ^و ~~طرح~~ ^{طرح} ~~در~~ ^{در} ~~پایه~~ ^{پایه} ~~مستقل~~ ^{مستقل} ....

را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیات داوران

۱- استاد راهنما دکتر ایرالعقل سعید

۲- استاد مشاور اکثرانه سیمین میرابی

۳- استاد ناظر دکتر احمد فاکر رانجان

۴- استاد ناظر دکتر سعد عباس

۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دکتر سعد عباس

تقدیم به :

همسر فداکار و دختر مهربانم

تقدیر و تشکر

این پژوهش مرهون مساعدت و نظارت مخلصانه اساتید محترم گروه علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس می باشد. که بدین وسیله از آنان تقدیر به عمل آمده و توفیقات آنان را از خداوند منان خواستارم.

آقایان دکتر ابوالفضل شکوری - مهندس میر حسین موسوی - دکتر علیرضا بهشتی - دکتر مسعود غفاری - دکتر مصطفی یونسی - دکتر عباس منوچهری.

چکیده:

در جوامعی همچون لرستان که مهمترین مساله سیاسی و اجتماعی آن طایفه گرایی و ایل گرایی است. ساختارهای اجتماعی تعیین کننده جهت گیریها و رفتار سیاسی آنان در تحولات سیاسی و اجتماعی می باشد.

با مطالعه ساختار اجتماعی و شرایط سیاسی اقتصادی و فرهنگی برآمده از این ساختارها در این جوامع به آسانی می توان رفتار سیاسی آنها را پیش بینی نمود .

در این تحقیق با تاکید بر عوامل موجود در جامعه و اعتقاد بر اینکه اقدامات نیروهای اجتماعی در جنبشها متغیر وابسته به شرایط اجتماعی است، نقش ساختارهای اجتماعی استان در مراحل مختلف شکل گیری، فرایند و پیامدهای جنبش مشروطه در لرستان مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است .

واژگان کلیدی: جنبشها، مشروطه، لرستان، طایفه گرایی

فهرست مطالب

عنوان ..... صفحه

فصل اول : کلیات

- ۱-۱) مقدمه ۱
- ۲-۱) سابقه و ضرورت انجام تحقیق ۳
- ۳-۱) اهداف تحقیق ۳
- ۴-۱) کاربردهای تحقیق ۳
- ۵-۱) تعریف مسأله ۴
- ۶-۱) روش و ساختار تحلیل ۷
- ۷-۱) چارچوب تحلیلی ۱۰
- ۸-۱) دیدگاههای نظری در رابطه با جنبشهای اجتماعی ۱۲
- ۹-۱) جنبش مشروطیت و تحلیلهای جامعه شناختی ۱۷
- ۱۰-۱) گذری بر تاریخ لرستان ۲۱

فصل دوم: ساخت سیاسی و ماهیت دولت در ایران عصر قاجار

- ۲-۱) ساخت سیاسی در ایران (چارچوبهای نظری) ۲۶
- ۲-۲) پاتریمونیالیسم ۲۷
- ۳-۲) عصیت ابن خلدون ۲۸
- ۴-۲) ماهیت دولت و ساخت قدرت در حکومت قاجار ۳۰

فصل سوم: موقعیت جغرافیایی لرستان و تاثیرات آن بر تحولات سیاسی و اجتماعی

- ۱-۳) موقعیت جغرافیایی لرستان ۳۵
- ۲-۳) آثار موقعیت جغرافیایی بر جوامع انسانی (مبانی نظری) ۳۵
- ۳-۳) موقعیت جغرافیایی لرستان و آثار آن در سرنوشت سیاسی ۴۱

فصل چهارم: ساختار اجتماعی و سلسله مراتب قدرت در ایلات لرستان

- ۴۶ ..... ساختار اجتماعی و سلسله مراتب قدرت در ایلات لرستان
- ۴۹ ..... ساختار اقتصادی در ایلات لرستان
- ۴۹ ..... ساختار سیاسی در ایلات لرستان

فصل پنجم: فرهنگ سیاسی لرستان

- ۵۴ ..... مقدمه
- ۵۶ ..... مفهوم شناسی فرهنگ سیاسی
- ۵۹ ..... انواع فرهنگ سیاسی
- ۶۲ ..... منابع و مکانیزم فرهنگ سیاسی در لرستان

فصل ششم: جنبش مشروطیت و پیامدهای آن در لرستان

- ۶۸ ..... مقدمه
- ۷۸ ..... جنبش مشروطیت و پیامدهای آن در لرستان
- ۱۰۱ ..... نتیجه گیری
- ۱۰۳ ..... منابع و مآخذ
- ۱۰۵ ..... چکیده انگلیسی

فصل اول

کلیات

مقدمه:

این رساله پژوهشی است که به بررسی نقش لرستان در انقلاب مشروطیت پرداخته است. این تحقیق دارای یک بخش مقدماتی و پنج بخش اصلی است.

بخش مقدماتی شامل ساختار و روش تحلیل، چارچوب نظری، دیدگاههای نظری در رابطه با جنبشهای اجتماعی و گذری بر تاریخ لرستان می باشد.

انگیزه اصلی این پژوهش در وهله نخست پاسخ به این پرسش خواهد بود که آیا لرستان در انقلاب مشروطه دارای نقش و سهمی بوده است یا خیر؟ نویسنده با این ادعا که: هر چند بسیاری از پژوهشگران که در مورد جنبه های گوناگون جنبش مشروطیت قلم زده اند به حضور و نقش مناطق مختلف جغرافیایی اشاراتی داشته اند ولی هیچ یک به سهم لرستان در انقلاب مشروطه نپرداخته اند. در واقع نگارنده همه تلاش خود را برای تبیین و تشریح این موضوع صرف کرده است.

در فصل اول از بررسی زمینه های ساختاری جنبش مشروطیت به عوامل سیاسی بویژه ماهیت دولت و ساختار قدرت در ایران عصر قاجار پرداخته شده است. پاتریمونیالیسم سنتی گفتمان سیاسی حاکم بر ایران در عصر قاجار بوده است، در این قسمت به مهمترین ویژگیها و خصوصیات دولت خواهیم پرداخت و آثار آن بر جامعه و سیاست مورد مطالعه قرار خواهند گرفت. سلسله مراتبی بودن اجتماع و سیاست مهمترین ویژگیهای این گفتمان ذکر شده که با بنا نهادن یک ساختار هرمی شکل طبقات اصلی جامعه را مشخص می کرده است در فصل دوم این رساله به تشریح موقعیت جغرافیایی لرستان و آثار و پیامدهای این شرایط اقلیمی بر تحولات سیاسی و اجتماعی استان خواهیم پرداخت. در این

فصل سؤال اصلی این خواهد بود که آیا می توان بین موقعیت جغرافیایی استان و تحولات سیاسی و اجتماعی آن رابطه علی و معلولی و یا دست کم نوعی ارتباط برقرار کرد. در ادامه به تشریح این خواهیم پرداخت که موقعیت جغرافیایی لرستان به عنوان بستر حوادث تاریخی عامل مهمی در توسعه نیافتگی استان بوده و یکی از عوامل مهم عدم پیشرفت و تکامل اجتماعی آن محسوب می شود .

در فصل سوم نیز به عوامل موثر در شکل گیری ساختار اجتماعی لرستان می پردازیم . از موقعیت جغرافیایی ، شرایط تاریخی عوامل اقتصادی و مسائل روانی به عنوان عینی ترین عوامل در ساختاری طبقاتی استان لرستان نام برده خواهد شد در این قسمت به کالبد شکافی ساختار اجتماعی و سلسه مراتب قدرت در نظام ایلی لرستان همت خواهیم کرد . و اشاره خواهیم نمود که ساختار اجتماعی در ایلات لرستان مهمترین عامل هویت بخش به افراد به شمار رفته که بر اساس آن قشر بندی خاص هر ایل شکل می گیرد و بین آنها رابطه ساختی و کارکردی بوجود می آید .

جایگاه مساله هویت در این ساختار قدرت و توزیع آن در ایلات ، تحرک اجتماعی در این سلسله مراتب ، حقوق فردی و گروهی ، عقل فردی در ارتباط با هنجارهای عشیره ای از دیگر مسائلی است که در این فصل مورد بررسی قرار خواهند گرفت .

در فصل چهارم از این تحقیق به مهمترین عوامل تعیین کننده فرهنگ سیاسی لرستان از قبیل شرایط تاریخی ، موقعیت جغرافیایی ساختار اجتماعی و آداب و رسوم و سنتهای محلی اشاره شده است . و سعی بر این خواهد بود که مولفه های اصلی فرهنگ سیاسی لرستان را در بستر تاریخی آن باز شناسیم .

در ادامه با نگاهی اجمالی به مفهوم شناسی فرهنگ سیاسی ویژگیهای فرهنگی جامعه و تاثیرات آن در شکل دهی پارادایمهای ذهنی و رفتاری نخبگان و مردم در عصر قاجار مورد کنکاش و بررسی قرار خواهند گرفت .

در فصل پنجم به فرایند جنبش مشروطه در لرستان خواهیم پرداخت و عوامل زمینه ساز سیاسی ، اقتصادی و اجتماعی جنبش مشروطه در لرستان مورد بررسی و ارزیابی قرار خواهند گرفت .

شیوه های حکمرانی حکام محلی ، مظالم گسترده ، اوضاع وخیم اقتصادی و ناامنی نفس گیر ، شرارت خوانین و رؤسای عشایر در ادامه مورد مطالعه و کنکاش قرار خواهند گرفت .

سابقه و ضرورت انجام تحقیق :

سابقه:

در زمینه لرستان در عهد قاجار آثار اندکی وجود دارد ولی تحقیق مستقل و جامعی بارویکرد این مقاله ثبت نشده است .

ضرورت :

با توجه به اهمیت موضوع و بازشناسی و کسب شناخت عمیق تر از ابعاد و ریشه های رفتار سیاسی و اجتماعی لرستان این تحقیق در حد بضاعت علمی سعی در جبران کاستی ها و بی توجهی های گذشته را داشته و برای انسجام بخشی به یک نظریه تبیین گر در خصوص مسائل سیاسی و اجتماعی استان در تلاش است

اهداف:

مهمترین اهداف این نوشتار عبارتند از تحقیق و بررسی در :

- (۱) مبانی و زمینه های ساختاری ظهور، فرایند و پیامدهای جنبش مشروطه در لرستان
- (۲) ریشه های تکوین فرهنگ و رفتار سیاسی و آثار آن در تحولات عصر مشروطه
- (۳) مهمترین آثار و پیامدهای اجتماعی ، سیاسی و فرهنگی جنبش مشروطه در لرستان

چه کاربردهایی از انجام این تحقیق منصور است

مهمترین کاربرد این تحقیق که جنبه نظری داشته ، بررسی و تجزیه و تحلیل تحولات لرستان در پرتو نهضت مشروطه است این نوشتار بر آن است که در مورد نقش و سهم لرستان در جنبش مشروطه تحقیق و تفحص لازم صورت نگرفته نگارنده بر این باور است که مطالعه این رساله فرصت مناسبی برای خوانندگان و پژوهشگران و موسسات علمی و تحقیقاتی جهت آشنایی کلی با استان لرستان و خصوصیات اجتماعی و سیاسی آن به دست خواهد داد.

تعریف مساله

در مطالعات و تحقیقات مربوط به انقلاب مشروطه طی دهه های اخیر توجه خاصی به مناطق جغرافیایی گوناگون و نقش قدرتهای اجتماعی آنها در روند تحولات اواخر عصر قاجار شده است این تحقیق نیز با رویکردی جامعه شناسانه به بررسی قیام مشروطه ، زمینه های ساختاری و پیامدهای آن در لرستان می پردازد . فرضیه اصلی ما در این نوشتار این خواهد بود که عکس العمل لرستان در جریان جنبش مشروطه تابعی از ساختار های اجتماعی و شرایط سیاسی و اقتصادی آن بوده است . در این تحقیق علاوه بر سعی در کالبد شکافی ماهیت رفتار سیاسی استان در جنبش مشروطه بر این نکته تاکید می شود که رفتار سیاسی و گرایش های موجود در جامعه لرستان ریشه در ساختار های اجتماعی و فرهنگی آن داشته و با مطالعه شرایط اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی آن به آسانی می توان جهت گیری سیاسی آنها را پیش بینی کرد .

در جوامع ایلی همچون لرستان که مهمترین مساله سیاسی و اجتماعی آن طایفه گرایی و ایل گرایی بوده است ساختارهای اجتماعی تعیین کننده جهت گیریها و رفتار سیاسی آنها در تحولات سیاسی و اجتماعی خواهد بود در این نوشتار ضمن بررسی قدرتهای اجتماعی استان در عصر مشروطه به نحوه شکل گیری و گرایش های سیاسی و اجتماعی آنان در قیام مشروطه اشاره خواهد شد .

در ادامه در پی اثبات سهم لرستان در انقلاب مشروطه بر خواهیم آمد و بر این نکته پای خواهیم فشرد که جنبش مشروطه به تهران و چند شهر بزرگ خلاصه نمی شد و اصولاً آن چیزی که انقلاب مشروطه نامیده می شد برآیند حرکت و خواست مردمان نواحی دور و نزدیک بود که نسبت به شرایط اجتماعی و جور حکام به ستوه آمده بودند .

بر خلاف تصور رایج نزد بسیاری از اندیشمندان و نویسندگان تاریخ مشروطه که عشایر را عمده عامل نا امنی کشور قلمداد نموده اند ، خود عشایر نیز قربانی سیاستهای قاجاری بوده و از این بابت دچار لطمات اقتصادی و اجتماعی فراوان گردیده اند .

از آنجا که شورشها از عوامل علی در بروز انقلابها می باشند و با تضعیف بنیان دولتها و ایجاد تزلزل در

پایه های حکومت علاوه بر افروختن آتش نا رضایتی بر جسارت نیروهای مخالف حکومت تاثیر مثبت می گذارد ، می توان نقش مناطقی همچون لرستان را بیشتر در عوامل زمینه ساز انقلاب مشروطه مهم تلقی نمود . این مناطق با شورشهای مکرر و تاخت و تاز بر حکومت و عدم پرداخت مالیات به دولت عملاً تضعیف دولت قاجار را سبب می شدند .

هزینه سرکوب این شورشها برای دولت بسیار گزاف تمام می شده و پایه های استبداد قاجاری را لرزان می ساخته است . می توان تاخت و تاز اجتماعی مناطق عشایر نشین همچون لرستان بر حکومت قاجار را نوعی شورش بدوی قلمداد کرد هر چند تاریخ ایران مملو است از نمونه هایی که هر بار مردم تصمیم به تغییرات شرایط می گرفته اند ، دستگاه حکومتی در راس آن شخص پادشاه شدیدترین واکنشها را در جهت سرکوب مردم اتخاذ نموده و این اقدام جمعی و ضروری و حیاتی را با عناوینی همچون تجزیه طلبی ، تجاسر طغیان و فتنه متهم کرده است . پادشاهان خود کامه و سلاطین و حاکمان جور تحت عناوین ناروای یا غیگری و آشوب طلبی هرگونه فریاد اعتراض آمیز و سخن حق را در حلقوم ملت ایران خفه نموده اند .

این تحقیق پس از طرح تمهیدات نظری به طور کلی دارای چند قسمت است .

(۱) ساخت و قدرت سیاسی

(۲) ساختار اجتماعی و شرایط سیاسی و اقتصادی استان

(۳) فرهنگ سیاسی استان

به نظر نگارنده میان این سه موضوع روابط پیچیده دیالکتیکی وجود دارد .

در این سالها اکثریت جمعیت لرستان را روستائیان و عشایر تشکیل می دادند و درصد کمی که در تنها شهر استان یعنی خرم اباد زندگی می کردند اکثراً تحت سیطره نظامات روستائی و عشایری بودند. در ساخت اجتماعی این دوران هویت فردی عمیقاً در هویت طایفه و ایل و عشیره مستحیل است . در چنین شرایطی هویت فردی یا اصلاً وجود ندارد و یا فرصتی و امکانی برای بروز نمی یابد. بنابر این در فرایند تحولات سیاسی و اجتماعی در چنین ساخت اجتماعی کنش گران اصلی ،

هویت‌های مستقل فردی و اراده‌های فردی نیستند، بلکه این هویت‌های قومی یا عشایری و یا هویت‌های محلی و خویشاوندی است که اراده خود را اعمال می‌کند. در این ساخت آحاد مردم صرفاً مجریان هویت‌های برترند. طرفه آنکه در این ساخت اقدام بر اساس هویت برتر مانند هویت ایلی و عشایری نه یک اجبار بیرونی بلکه یک اعتقاد درونی است. بنابر این نتیجه تحولات عمیقاً متأثر از همان ساختارهای اجتماعی است که مناسبات عشایری را شکل داده است.

عمده‌ترین بخش ساختار اجتماعی لرستان در عصر قاجار را شبانکارگی همراه با شیوه تولیدی کوچ‌نشینی تشکیل می‌داده است. این شیوه که مبتنی بر اقتصاد قبیله‌ای چادرنشینی است مهمترین هدف خود را تامین نیازهای اساسی ایل از طریق چرای رمه و کشاورزی محدود قرار داده است.

قشربندی در داخل قبیله ساختاری سلسله‌مراتبی بوده که از طریق آن مازاد تولید به راس هرم حرکت می‌کند. رؤسای قبایل که تعدادشان بسیار اندک است از قدرت، ثروت و منزلت بسیار بالایی برخوردارند. بقیه افراد قبیله که شبانکارگان را تشکیل می‌دهند در فاصله بسیار زیادی از ایلخانان و رؤسای قبایل قرار دارند. لایه پایینی در این شیوه تولید، افرادی هستند که دام و حشم ندارند و به کارهایی غیر از دامداری می‌پردازند چنین افرادی از منزلت اجتماعی بسیار پایینی برخوردارند و در پایین‌ترین رده از سلسله مراتب قبیله جای دارند. به دلیل نظام سلسله‌مراتبی ویژه ایل ارتباطات خارجی در کنترل رؤسای ایل بود و مازاد محصول در دستان رؤسای قبایل قرار می‌گرفت.

ایل‌نشینان در بهترین حالت خود اجزاء کمکی انقلاب بودند و به خاطر وجه تولیدی و انزوای جغرافیایی با انقلاب ارتباط چندانی پیدا نکردند چرا که قبایل و ایلات انگیزه چندانی برای جنگیدن به نفع یکی از دو طرف مشروطه خواه و ضد مشروطه را نداشتند. اما آنان در بی‌ثبات کردن اوضاع کشور در فاصله سالهای ۱۲۸۴-۱۲۹۰ نقش خود را ایفا کردند و این امر بر افزایش مشکلات داخلی تاثیر نهاد و اوضاع را برای مداخله قدرتها و ضد انقلاب آماده ساخت.

بواسطه مستحیل شدن هویت افراد قبایل در هویت‌های برتر ایل معمولاً افراد ایلات تابع تصمیمات رؤسا و خوانین خود بودند. یعنی اگر خان یا رئیس قبیله‌ای مشروطه خواه می‌شد به تبع آن تمامی

افراد ایل مشروطه خواه می شدند و یا بالعکس .

روش و ساختار تحلیل

آنچه در پژوهشهای تاریخی و بررسیهای جامعه شناختی و بازشناسی تحرکات سیاسی و تحلیل قیامها و شورشهای محلی در تاریخ معاصر استان حائز کمال اهمیت است ، همانا بستر و زمینه های اجتماعی و فرهنگی این قیامها و شورشهاست که البته در بررسیهای نظری جامعه شناسی و تحقیقات بنیادین فرهنگی بسیار مهم و اساسی تلقی می گردد .

تحلیل و بررسی قیامها و شورشهای محلی از منظر تحقیقات ساختار شناسی و از دیدگاه مطالعات بستر شناسی این خیزشها ، به شناختی واقعی تر از ساختارهای اجتماعی و موانع توسعه این مجموعه دیرینه و تاریخ ساز می انجامد . و دقیقاً همین نتیجه منطقی است که در تداوم حیات اجتماعی و فرهنگی یک ملت ، عبرت آموز ، راهبرنده و وحدت آفرین تلقی می شود .

درک درست تحولات اجتماعی و شناخت دقیق جنبشها نیازمند مطالعات روشمند در حوزه های مختلف تاریخ ، سیاست و اجتماع است . از منظر علوم اجتماعی هر کدام از رفتارهای فردی یا گروهی انسانها دارای تعریف علمی و تا حد زیادی قابل مطالعه و پیش بینی هستند .

بنابر این وقتی از یک پدیده اجتماعی سخن گفته می شود که توسط نخبگان یا توده های مردم بوجود آمده است و در حیات اجتماعی نقش و جایگاهی یافته است ، الزاماً می بایست آن پدیده را در قالب بررسی های رفتاری جامعه مورد مطالعه قرار داد .

از این رو تحقیق حاضر با رویکردی جامعه شناختی و با استفاده از مفاهیم جامعه شناسی به مطالعه رفتار سیاسی مردم لرستان در قیام مشروطه پرداخته است .

این نوشتار با استفاده از روش ساختار گرایی که یکی از مهمترین روشهای تبیین در علوم اجتماعی محسوب شده به بررسی آثار و نتایج ساختار اجتماعی استان در عصر مشروطه پرداخته و سهم هر کدام از آنان را مورد سنجش و ارزیابی قرار داده است .

ساختار گرایی به عنوان روشی از تبیین در علوم اجتماعی ساختارهای اجتماعی را علت اصلی پدیده

های اجتماعی می داند. این روش برای ساختار اجتماعی پتانسیل علی قائل بوده و بر این اعتقاد است که ساختارها تنظیم کننده قواعد و نقشها و مشخص کننده رفتارهای مجاز و یا ممنوع جوامع می باشند.

این روش جوامع را سیستم های در هم تنیده ای می داند که ساختارهای اجتماعی بسیار متنوعی را در خود جای داده اند.

حال ببینیم ساختار اجتماعی چیست؟ چه ویژگیها و کاربردهایی دارند؟ ساختارهای اجتماعی نظاماتی هستند با دوام و سامان بخش که با تعیین فراخناها و تنگناها هدایتگر و محدود کننده یا الهام بخش رفتار آدمیان اند (۱.۱)

مهمترین ویژگیهای ساختارهای اجتماعی عبارتند از:

الف: دیر پایی و پیوستگی زمانی

ب: استقلال ساختارها از اعضا

ج: مقید نمودن آزادی افراد

ساختارهای اجتماعی و اقتصادی صورتهای مختلف روانشناسی اجتماعی و رفتار سیاسی را بر ساکنان خود تحمیل می کنند.

مهمترین کارکرد ساختارهای اجتماعی عبارتند از:

الف: کنترل اجتماعی: و آن عبارتست از سازو کارهایی که جامعه بوسیله آن تسلط خود را بر افراد اعمال و آنها را وادار به همنوایی با ارزشها و هنجارهای خود می کند.

ب: کنترل تغییرات اجتماعی: تغییر اجتماعی عبارتست از تحول و دگرگونی در الگوهای رفتاری فرهنگ و ساختار جامعه در طی زمان.

پیش فرض این دیدگاه این است که هنجارهای اجتماعی که معرف نظام اعتقادی و ارزشی جامعه است از یک سو و ساختارها، به عنوان نظام مبادلات اجتماعی از سوی دیگر رفتار افراد را شکل می

^۱ - دانیل لیتل، تنبیین در علوم اجتماعی در آمدی به فلسفه علم الاجتماع، ترجمه عبداکریم سروش، موسسه صراط، تهران ۱۳۷۳، صفحه ۱۶۸

دهد .

ساختار گرایی تاکید و تصریح می کند که عاملان آگاه آفریننده آن نظام یا سیستم معنایی نیستند که در آن زندگی می کنند به عکس در مقام سوژه های اجتماعی ، آنان آفریده این نظام یا سیستم هستند و در درون آن زندگی می کنند . بنابر این برای فهم رفتار فردی ، دانشمندان علوم اجتماعی می بایستی به آن منطق درونی توجه کنند که عناصر مختلفی را که شکل دهنده سیستم اجتماعی در کل هستند سامان می بخشد .

در این روش ساختارها اجتماعی ، منزلت شرایط خفته علی را دارند و با فراهم آوردن جوی از منع و ترغیب ، برفاعلان درون سیستم اعمال اثر می کنند . فاعلان هم رفتار خود را با آنها هماهنگ می کنند و از این رفتارهای هماهنگ پیامدهای اجتماعی ویژه ای ظاهر می شود .